

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

I. Общи методологически бележки

1. Методологически концепции и правила на организация на паричната статистика

Паричната статистика се събира и компилира съгласно международните статистически стандарти и до голяма степен покрива правилата за международната финансова статистика. Сред най-важните стандарти са:

- ✓ Европейската система от сметки (ЕСС'95) и Системата от национални сметки (СНС'93)¹;
- ✓ Регламент (ЕО) № 2423/2001 на Европейската централна банка от 22 ноември 2001 г. относно консолидирания баланс на сектор „Парично-финансови институции“ (ЕЦБ/2001/13) и *Money and Banking Statistics Compilation Guide*, ЕЦБ, 1998;
- ✓ *Money and Banking Statistics Sector Manual: Guidance for the Statistical Classification of Customers*, ЕЦБ, 1998;
- ✓ *Monetary and Financial Statistics Manual*, МВФ, 2000.

България е член на Специалния стандарт за разпространение на данни (*Special Data Dissemination Standard*) ССРД, разработен от МВФ (вж. националната страница с обобщени данни за България: на интернет страницата на БНБ, раздел *Статистика, Стандарти за разпространение на данни*).

Основни правила

- а) Счетоводни правила – счетоводните правила, следвани от парично-финансовите институции, са посочени в Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансова отчетност (МСС/МСФО)².
- б) Отчетни правила:
 - ✓ Оценка на активите и пасивите – всички финансови активи и пасиви се отчитат по пазарна или близка до пазарната цена. Финансовите инструменти обаче, като пари в обращение, депозити, капитал и резерви, каса и кредити, се отчитат по номинална стойност.
 - ✓ Преоценка на валутните позиции – прилагат се обменни курсове към края на периода.
 - ✓ Отчитане на кредити и провизии – за целите на статистиката кредитите се посочват на брутна база до изписването им. Начислените провизии се класифицират като *Други пасиви*.
 - ✓ Дефиниция на отчетния период – отчетният период приключва на последния календарен, а ако той съвпада с празнични и почивни дни – на последния работен ден от месеца.
- в) Икономическа територия и резидентност – икономическата територия на страната се състои от географската територия, администрирана от държавното управление, в рамките на която хората, стоките, услугите и капиталът се движат свободно. В нея се включват: въздушното пространство, териториалните води и континенталният шелф, лежащ в международни води, върху които държавата се ползва с изключителни права; териториалните анклави (т.е. географските територии, разположени в останалия свят и използвани според международни договорености или споразумения между страни от генерални агенции и ведомства на държавното управление – посолства, консулски служби, военни бази, научни бази и други); всякакъв вид свободни зони.

¹ Европейска система от сметки – разработена от Евростат международна рамка от сметки за систематично и детайлно описание на икономиката на страната като цяло, нейните компоненти, както и отношенията ѝ с други икономики. ЕСС'95 е напълно съвместима със СНС'93 (съвместен труд на МВФ, ООН, ОИСР, Европейската комисия и Световната банка). ЕСС'95 акцентира предимно върху условията и данните, необходими на ЕС.

² Унифицираните национални счетоводни стандарти, съобразени с международните, бяха валидни до края на 2002 г., след което влязоха в сила Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансова отчетност.

Резидентите на страната са дефинирани като институционални единици, чийто център на икономически интерес³ е на икономическата територия на страната, седалището им е разположено на същата територия и имат организирано значително по обем производство, в което участват или възнамеряват да участват.

Клоновете на резидентни кредитни институции в чужбина, чийто център на икономически интерес е на територията на друга страна, се третират като нерезиденти. Клонове на чуждестранни кредитни институции, лицензирани да оперират в страната, са резиденти и са включени към сектора, създаващ пари (вж. Секторна таблица).

Особени случаи на резидентност:

1) българските дипломатически, консулски, търговски и други представителства, членове на тези представителства, техният персонал и обслужващите ги български граждани, които пребивават в чужбина по поръчение на българската държава, дългосрочно командированите в чужбина военнослужещи на кадрова военна служба и граждански лица от Министерството на отбраната в мисии, щабове и органи на международни организации, както и членовете на техните семейства, са резиденти на страната (местни лица). Чуждестранните такива се класифицират като резиденти на своите държави по рождение;

2) като резиденти на страната се третират и:

- ✓ българските граждани, пребиваващи в чужбина с цел обучение, независимо от срока на пребиваване;
- ✓ българските граждани, пребиваващи в чужбина с цел медицинско лечение, независимо от срока на пребиваване.

Концепцията за резидентството е съобразена с Валутния закон на България, ЕСС'95 и петото издание на Ръководството по платежен баланс (*Balance of Payment Manual, 5th ed.*).

- г) Секторно разпределение – следват се стандартите на ЕСС'95 за секторна класификация на институционалните единици. Два са основните сектори според резидентността: *резидентен сектор* (S.1) и *останал свят* (S.2). Резидентният сектор е разделен на парично-финансов, държавно управление и неправителствен. От своя страна парично-финансовият сектор обхваща БНБ (S.121) и други парично-финансови институции (S.122); сектор *Държавно управление* (S.13) се състои от 3 подсектора – централно държавно управление, ЦДУ (S.1311), местно държавно управление (S.1313) и социалноосигурителни фондове (S.1314); неправителственият – от нефинансови държавни предприятия (S.11001), нефинансови частни предприятия (S.11002+S.11003), финансови посредници и спомагатели, различни от застрахователни дружества и пенсионни фондове (S.123 и S.124), застрахователни дружества и пенсионни фондове (S.125), домакинства (S.14) и нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15). Нерезидентният сектор е разделен на *Европейски съюз* и *Други страни и международни институции*. Европейският съюз е представен с разбивка на *Евروزона* и *Извън евروزоната*, според принадлежността на страните от ЕС в Икономическия и паричен съюз.
- д) Инструментални категории – в паричния отчет и аналитичните отчетности показателите са дефинирани според Регламент № 13 на ЕЦБ и Наръчника по парична и финансова статистика (*Monetary and Financial Statistics Manual*) на МВФ в съответствие с ЕСС'95 и СНС'93. Дефиниции на по-голямата част от инструментите се намират към съответните таблици в частта "Специфични методологически бележки".

³ Центърът на икономически интерес се обуславя от наличието на територията на страната на търговски обект, жилище, производствена база или друг вид, чрез което или от което лицето е ангажирано или възнамерява да се ангажира с икономическа активност или за неопределен период от време, или за определен, но продължителен период от време.

- е) Валутно разпределение – всички показатели и инструменти са в левове и чуждестранна валута, в т.ч. евро на валутния компонент.
- ж) Матуритетна структура – за целите на статистиката финансовите активи и пасиви се представят според първоначалния им матуритет (Регламент № 13 на ЕЦБ и СНС'93).

2. *Отчетни единици*

Парично-финансовите институции (ПФИ), които са резидентни на територията на Република България. Те включват БНБ и други ПФИ. Други ПФИ обхващат всички кредитни институции, в т.ч. регистрираните в страната клонове на чуждестранни банки, както и фондовете на паричния пазар⁴. От кредитните институции 24 са банки с пълен лиценз за работа в България и в чужбина и 7 са клонове на чуждестранни банки. Фондовете на паричния пазар са 5 на брой.

Парично-финансовите институции в страната са включени в единния списък на парично-финансовите институции в страните, присъединени към ЕС, който се поддържа от ЕЦБ в интернет (вж. <http://www.ecb.int>).

3. *Схема за изготвяне на паричната статистика*

Отчетните единици представят отчетни форми на основание чл. 42 на Закона за БНБ и чл. 69 на Закона за кредитните институции.

Данните се събират по електронен път – чрез виртуална мрежа на БНБ с другите ПФИ.

Паричната статистика включва 2 нива на компилиране и представяне на данните:

На първото ниво счетоводните данни, получени от отделните отчетни единици, се агрегират в *аналитични отчетности*, които съдържат изчерпателни балансови данни за БНБ и другите ПФИ. Целта на двете аналитични отчетности е да представят данните, класифицирани в съответствие с принципите за резидентност, секторизация и инструментална принадлежност.

На второто ниво данните от аналитичните отчетности се консолидират в *паричен отчет*. Паричният отчет е основна форма на паричната статистика и съдържа множество важни показатели, необходими за извършване на макроикономически анализи. Той разкрива механизма, по който паричната база се мултиплицира в съвкупно парично предлагане, обслужващо трансакциите в националното стопанство. Структурата му е изградена по начин, улесняващ анализа на широките пари и техните източници. Паричният отчет се придружава от таблици, в които основните му елементи се представят по-детайлно (по сектори и инструменти).

4. *Принципи на обработка на данните*

- ✓ Агрегиране – сумиране на данните по салда за всички институционални единици в рамките на един сектор или подсектор или на всички активи или пасиви в рамките на точно определен показател. За секторите и подсекторите данните по финансовите активи и пасиви се агрегира в инструменти (например кредити, класифицирани по сектор на дебитора, и депозити, класифицирани по сектор на кредитора). По-нататъшно агрегиране се използва за комбиниране на инструментите в показатели.
- ✓ Консолидиране – отнася се до елиминиране на салда и потоци между институционалните единици, резиденти на страната, когато последните са групирани. Институционалните единици, състоящи се от централа и клонове, отчитат консолидирани данни чрез елиминиране на вземанията и задълженията между тях. (Това правило не се прилага при консолидиране на данните между централа и нерезидентни клонове.) Последваща консолидация се извършва в паричния отчет между ПФИ.

⁴ Включват се в обхвата от февруари 2007 година.

- ✓ Нетирание – основен принцип, заложен в международните статистически стандарти, е че данните трябва да се събират и компилират бруто. Въпреки това някои категории от данни в паричния отчет се представят и в нетна форма поради използването им за аналитични нужди. В паричния отчет и аналитичните отчетности нетно се представят: чуждестранните активи, вземанията от сектор ЦДУ, други позиции, като едновременно с това се показват и брутните вземания от и брутните задължения към нерезиденти, ЦДУ и други неklasифицирани активи и пасиви.

5. Политика на ревизии и статистически обработки

В съответствие с изискванията, заложен в документа на Европейската централна банка *Насоки ЕЦБ 2007/9*⁵, ревизии на данни за минали периоди могат да бъдат извършвани тримесечно с публикуването на месечните данни към края на съответното отчетно тримесечие. По този начин се осигурява съпоставимост между месечната и тримесечна отчетност на парично-финансовите институции.

Ревизии на вече публикувани данни се извършват в следните случаи:

- получаване на допълнителна информация, неправилна класификация, подобряване на отчетната практика и отстраняване на допуснати грешки в предоставените данни от отчетните единици;
- промяна на счетоводния или статистическия стандарт.

При извършване на ревизии те се означават с буква **p**. При смяна на стандарта се ревизират и историческите данни от момента на възникване на събитието или промяната на стандарта.

При възникване или създаване на предпоставки за публикуване на нов показател – сектор, инструмент и т.н., се конструират исторически динамични редове чрез използване на статистически методи от момента на възникване на показателя (когато има условия за това).

6. Публикации

Месечните данни са към края на отчетния период и се публикуват преди края на следващия месец съгласно Календара за разпространение на статистически данни, публикуван на страницата на БНБ в интернет (<http://www.bnb.bg>). Месечните статистически данни се включват и в периодичните публикации на централната банка: годишните и полугодишните отчети на БНБ и в месечния *Информационен бюлетин*. Публикациите са налични в печатна форма и на интернет страницата на БНБ.

⁵ Насоки на Европейската централна банка от 1 август 2007 г. относно паричната статистика и статистиката на финансовите институции и пазари (преработени) (ЕЦБ/2007/9), изменени с Насоки ЕЦБ/2008/31 и Насоки ЕЦБ/2009/23.

СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ		ДЕФИНИЦИИ
Сектор, създаващ пари	Централна банка	Финансово предприятие, чиято основна функция е емитиране на парични средства, поддържане вътрешната и външната стабилност на националната парична единица и управление на международните резерви на страната.
	Други парично-финансови институции	Финансови предприятия (с изключение на тези, които са класифицирани в подсектор <i>централна банка</i>), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чието задължение е да получават депозити и/или близки заместители на депозити от други институционални единици, различни от парично-финансови институции, и да отпускат кредити и/или да инвестират в ценни книжа за своя собствена сметка. Такива са: а) кредитните институции – банки и дружества за електронни пари, и б) фондовете на паричния пазар. Фондове на паричния пазар – колективни инвестиционни схеми, чиито акции/дялове от гледна точка на своята ликвидност са близки заместители на депозитите и които основно инвестират в инструменти на паричния пазар и/или акции на фондове на паричния пазар, и/или прехвърляеми дългови инструменти с остатъчен матуритет по-малък или равен на 1 година, и/или банкови депозити и/или се стремят да постигнат доходност, която е близка до лихвените проценти по инструментите на паричния пазар.
Сектор, притежаващ пари	Други финансови посредници и спомагатели, с изключение на застрахователни дружества и пенсионни фондове	<p>1. Финансови предприятия, които са основно ангажирани с финансово посредничество, като поемат пасиви под форма, различна от:</p> <p>а) пари, депозити и/или близки заместители на депозити от институционални единици, различни от парично-финансови институции;</p> <p>б) застрахователни и пенсионни резерви.</p> <p>Тук се включват инвестиционни фондове, дружества, специализирани в кредитиране, лизингови дружества, финансови и заложни къщи и др.</p> <p>2. Финансови предприятия – спомагатели, които са тясно свързани с финансовото посредничество, но сами по себе си не са финансови посредници.</p> <p>Тук се включват фондови борси, обменни бюра, консултанти, брокери и др.</p>
	Застрахователни дружества и пенсионни фондове	Финансови предприятия, които са основно ангажирани с финансово посредничество като следствие от поемането на застрахователни и пенсионни рискове (и които поемат пасиви под формата на застрахователни и пенсионни резерви).

⁶ Институционалните сектори в паричната статистика на България изцяло покриват изискванията на ЕЦБ и ЕСС'95.

	СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ	ДЕФИНИЦИИ
Сектор, притежаващ пари	Нефинансови предприятия	Нефинансови предприятия, които са пазарни производители и чиято основна дейност е производството на стоки и нефинансови услуги.
	Домакинства	Личности или групи от личности като потребители и като предприемачи, произвеждащи пазарни стоки и нефинансови и финансови услуги (пазарни производители). Секторът включва и личности или групи от личности като производители на стоки и нефинансови услуги, предназначени предимно за собствена крайна употреба. Тук се включват едноличните търговци и сдруженията без независим юридически статус и които са пазарни производители.
	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД)	Нетърговски институции, отделни юридически личности, чиято основна дейност е свързана с обслужване, подпомагане и съдействие на домакинствата. Техните основни ресурси освен тези, получени от случайни продажби, се получават от доброволни парични вноски или вноски в натура от домакинствата в качеството им на потребители, от плащания, извършени от сектор <i>Държавно управление</i> ⁷ , и от доходи от собственост. Тук се включват синдикати, политически партии, фондации, сдружения, църкви и религиозни общества, читалища, културни и спортни клубове.

⁷ Нетърговските институции, които са контролирани и финансирани от сектор *Държавно управление*, се класифицират в него.

СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ		ДЕФИНИЦИИ		
Парично неутрален сектор	Централно държавно управление	S13 Сектор Държавно управление	Всички институционални единици, които предлагат обществени услуги, занимават се с разпределението на националния доход и гарантират оперирането на социалната и икономическата система. Това са министерства, ведомства, други централни агенции, извънбюджетни фондове и административни единици на страната, чиято компетенция се разпростира обикновено върху цялата икономическа територия, с изключение на администриране на социалноосигурителните фондове. В подсектора са включени и тези нетърговски институции, които са контролирани и финансирани главно от централното държавно управление и чиято компетенция се разпростира върху цялата икономическа територия.	
Сектор, притежаващ пари	Местно държавно управление		Всички институционални единици, които предлагат обществени услуги, занимават се с разпределението на националния доход и гарантират оперирането на социалната и икономическата система на местно ниво. Това е местната администрация, чиято компетенция се разпростира върху част от икономическата територия, с изключение на администриране на местните агенции на социалноосигурителните фондове. В подсектора са включени тези нестопански институции, които са контролирани и финансирани главно от органи на местното държавно управление и чиято компетенция е ограничена до икономическите територии на местното държавно управление.	
	Социалноосигурителни фондове	Централни и местни институционални единици, чиято основна дейност е да обезпечават обществени облаги и които отговарят на всеки от следните два критерия: 1. по закон или нормативен акт някои групи от населението са задължени да участват в схемата или да заплащат вноски; 2. правителството е отговорно за управлението на институцията по отношение уреждането или одобряването на вноските и облагите независимо от ролята му като надзорно тяло или работодател.		
Нерезидентен сектор	Европейски съюз	Евروزона	S2 Останал свят	Всички нерезидентни единици ⁸ , ангажирани в операции с резидентни институционални единици или имащи други икономически връзки с резидентни единици. Сметките на <i>Останал свят</i> осигуряват един общ поглед на икономическите връзки, свързващи националната икономика с останалия свят. Секторът включва и такива институционални единици, които физически се намират на географската територия на страната. Дели се на <i>Европейски съюз</i> и <i>Други страни и международни организации</i> . Европейският съюз е представен с разделение на <i>Евروزона</i> и <i>Страни от Европейския съюз извън еврозоната</i> , включително институциите на ЕС.
		Страни от ЕС извън еврозоната		
Други страни и международни организации				

⁸ Включени са също институциите на Европейския съюз и международните организации.

II. Специфични методологически бележки

Паричната статистика е представена в динамика с паричен отчет, две аналитични отчетности (на БНБ и на другите ПФИ), както и няколко допълнителни таблици, съдържащи по-детайлна информация. Принципът на организация на всички таблици е следният: данните са развити по сектор, показател, левове и чуждестранна валута, в т.ч. евро, инструмент и матуритет, като показателите в актива са групирани по сектори и инструменти, а в пасива – по инструменти и степен на изискуемост.

Същевременно се компилират и публикуват секторни месечни отчетности на БНБ и на другите ПФИ, които са статични таблици, представящи съответни показатели в актива и пасива с цел идентифициране на секторната принадлежност на балансовите позиции.

Паричната статистика (в динамика и статика) е изградена на база месечните отчетности на БНБ и другите ПФИ.

С цел неразкриване на индивидуална информация⁹ за конкретна отчетна единица част от показателите са представени на по-агрегирано ниво.

Таблицы: Паричен отчет и аналитични отчетности

Структурата на паричния отчет може да се изрази със следното математическо твърдение:

нетни чуждестранни активи + нетни вътрешни активи = широки пари + дългосрочни пасиви.

Нетните вътрешни активи включват вътрешен кредит, дълготрайни активи и други позиции (нето).

Аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ следват формата на паричния отчет.

Видове показатели

*Нетни чуждестранни активи*¹⁰ – получават се като разлика между brutните чуждестранни активи и пасиви на сектор ПФИ. Brutните чуждестранни активи са представени по инструменти и включват международните валутни резерви на страната и други чуждестранни активи на БНБ и другите ПФИ. Brutните чуждестранни пасиви отразяват задълженията на ПФИ към външния сектор. Подробно развитие на brutните чуждестранни активи и чуждестранни пасиви на БНБ е извършено в таблица: „Чуждестранни активи и пасиви на БНБ“.

Вътрешен кредит – обединява кредита за консолидирания сектор *Държавно управление* и за неправителствения сектор.

Кредитът за консолидирания сектор *Държавно управление* обхваща нетните вземания от ЦДУ и brutните вземания от местното държавно управление и социалноосигурителните фондове. Кредитът за неправителствения сектор включва brutните вземания от нефинансови предприятия, финансови предприятия, домакинства и НТООД.

Дълготрайни активи – движими или недвижими нефинансови активи, за които намеренията на парично-финансовите институции са да бъдат използвани за период, по-дълъг от 1 година, във връзка с извършването на основната им дейност.

Други позиции (нето) – обединяват всички компоненти от балансите на БНБ и другите ПФИ, които не са обхванати в представените инструменти. Тук се включват *Отношения между други ПФИ, (нето)*, *Отношения между БНБ и други ПФИ (нето)* и *Други активи и пасиви (нето)*. Към *Други активи и пасиви (нето)* се включват начислените и просрочените лихви, дериватите, амортизациите, провизиите, както и неклассифицираните другаде активи и пасиви (част от тях са представени в таблици: „Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ“. Позиция *Отношения между ПФИ (нето)* отразява превишаването на активите над пасивите, възникнало в резултат на нетиране на вземанията и задълженията между ПФИ.

⁹ Регламент (ЕО) № 2533/98 на Съвета от 23 ноември 1998 г. относно събирането на статистическа информация от Европейската централна банка, чл. 8.

¹⁰ Монетарното злато и притежаваните/разпределените специални права на тираж, вземанията и задълженията по лихви в *Нетните чуждестранни активи* са показатели, които се отнасят само за БНБ.

Широки пари (парично предлагане) – състоят се от пасиви с паричен характер на ПФИ към резидентния сектор с изключение на тези към ЦДУ и към сектор ПФИ. Инструментите в паричните агрегати са групирани по степен на ликвидност и са представени по валути и по сектори.

Използват се следните парични агрегати: М1, М2 и М3. Агрегат М1, известен като „тесни пари“, включва най-бързоликвидните инструменти, използвани за разплащане (пари извън ПФИ и овърнайт-депозити в левове и чуждестранна валута). Квазипарите и паричният агрегат М1 съставят паричния агрегат М2. Квазипарите се състоят от депозити с договорен матуритет до 2 години и депозити, договорени за ползване след предизвестие (вкл. спестовни депозити), до 3 месеца. Най-нисколиквидните финансови инструменти са репо-сделките, акциите и дялове на фондовете на паричния пазар и издадените дългови ценни книжа до 2 години, наричани общо *търгуеми инструменти*. Те са в левове и чуждестранна валута и заедно с паричния агрегат М2 формират най-широкия паричен агрегат М3, който е известен като парично предлагане („широки пари“).

Дългосрочни пасиви на ПФИ – дългосрочните финансови пасиви включват пасивите на ПФИ с матуритет над 2 години или период на предизвестие над 3 месеца, както и капитала и резервите. *Капитал и резерви* включва основния капитал на банковата система; резервите и финансовия резултат.

Основни инструменти

В актива:

1. *Репо-сделки* – средства, отпуснати по споразумения за обратно изкупуване на ценни книжа, когато една от страните получава парични средства срещу продажбата на ценни книжа, но с твърд ангажимент да изкупи обратно същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата.

2. *Кредити* – финансови активи, възникнали с цел осигуряване на парични средства, стоки или услуги на кредитополучателя. Условието по кредитите (фиксирано от кредитора или договорено) обикновено се оформят с непрехвърляем документ. Кредитът е безусловен дълг, който трябва да бъде изплатен при падежа му и да носи доход под формата на лихва (вж. таблица 5). В сектор *Финансови предприятия* са включени и предоставените от отчетните единици маржин депозити¹¹.

3. *Ценни книжа, различни от акции* – тук се включват ценни книжа, различни от акции, и други капиталови инструменти, даващи на притежателя им безусловно право на фиксиран или договорно определяем доход под формата на купонни плащания и/или определена фиксирана сума на посочена дата или дати, стартиращи от емисията до деня, определен като дата на падеж/откупуване. Тези книжа не гарантират права на собственост и дял в капитала на фирмата емитент. Включват се и инструменти със същите характеристики, но съдържащи опции за конвертиране в акции или други капиталови инструменти. Показателят *ценни книжа, различни от акции*, обхваща различни видове облигации и други дългови книжа с характер на облигации (таква могат да бъдат сконтирани и приети от другите ПФИ полици и други търговски книжа, използвани от тях като форма на краткосрочно инвестиране). В сектор *Нефинансови предприятия* са включени и притежаваните от кредитните институции компенсаторни инструменти¹².

4. *Акции и други капиталови инструменти* – притежаваните ценни книжа, които дават права на собственост и дял в капитала на предприятие. Тези ценни книжа дават право на част от печалбата на предприятието, а също така и право на ликвидационен дял в случай на ликвидация. Тук се включват и *акции и дялове на фондове на паричния пазар*.

¹¹ Представяват гаранционни депозити по деривативни договори. Служат за парично обезпечение, което остава собственост на вложителя и са платими при приключването на договора.

¹² Компенсаторните инструменти включват компенсаторни записи и жилищно-компенсаторни записи, емитирани по Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти, и поименни компенсационни бонове, емитирани по Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Тези инструменти са издадени от държавата и са свободно прехвърляеми. По смисъла на Закона за публичното предлагане на ценни книжа те са приравнени към ценни книжа.

В пасива:

1. *Пари извън ПФИ* – парите в обращение, намалени с касите на другите ПФИ.
2. *Депозити* – средствата, приети от ПФИ, които могат да бъдат платими на виждане, платими без срок на предизвестие, със срок на предизвестие или при други предварително договорени условия на плащане. Депозитите се приемат по договореност между страните, като се уговорят условията по воденето на депозитните сметки, размерът на лихвата (ако в договора е предвидено начисляването ѝ), сроковете на изплащане и санкции за страните при неизпълнение на договореностите. Те са задължение (пасив) на финансовата институция.
 - ✓ *Овърнйт-депозити* – съдържат депозити, които нямат определен срок и могат незабавно да се конвертират в пари в брой или да се преведат чрез банково нареждане или чек без ограничения или санкции. Тук се включват и депозитите до 1 ден.
 - ✓ *Депозити с договорен матуритет* – не са незабавно на разположение, тъй като имат договорен срок преди тегленето им. Тези депозити не могат да се използват за извършване на плащания и не са конвертируеми в пари в брой без какъвто и да е вид значимо ограничение или глоба. Тук се отнасят получените кредити, с изключение на тези от МВФ.
 - ✓ *Депозити, договорени за ползване след предизвестие*, – включват спестовни депозити и други депозити, договорени за ползване след предизвестие. Спестовните депозити са непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които служат за съхранение на пари на домакинства срещу издаване на лична спестовна книжка или аналогичен документ. Такива депозити са жилищните влогове, детските влогове и други. Другите депозити, договорени за ползване след предизвестие, са непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които не могат да бъдат конвертирани в пари в брой без период на предизвестие. При тях конвертирането в пари в брой не е възможно или е възможно преди срока на предизвестията, но с някаква санкция. Тук се отнасят и непрехвърляеми депозити, които са с фиксиран матуритет, но конвертирането им в пари в брой преди настъпването на матуритета им е възможно само срещу предизвестие.
3. *Репо-сделки* – включват получените в парично-финансовата институция парични средства срещу продажбата на ценни книжа с твърд ангажимент за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата.
4. *Акции и дялове на фондове на паричния пазар* – включват издадените от фондовете на паричния пазар дялове.
5. *Издадени дългови ценни книжа* – включват емитираните от кредитните институции ценни книжа, различни от акции, и други капиталови инструменти, които обикновено се търгуват на вторичния пазар и не гарантират на притежателя права върху собственост на емитента. Издадени нетъргуеми инструменти (първично пласирани не чрез борса или друг официален пазар), но впоследствие придобили търгуемост, също се класифицират тук.

Таблицы: Чуждестранни активи и пасиви на БНБ

Таблицата показва вземанията и задълженията на БНБ към нерезиденти, формиращи позициите *Чуждестранни активи* и *Чуждестранни пасиви*.

Видове инструменти

Чуждестранни активи на БНБ

Външните вземания на централната банка са обособени в две групи според своята ликвидност – *Международни резерви* и *Други чуждестранни активи*.

1. *Международни резерви* – включва най-бързоликвидните чуждестранни активи, разделени на три подсектора – *нерезидентни банки*, *нерезидентни правителства* и *други нерезиденти*. В режима на паричен съвет, въведен на 1 юли 1997 г., те се равняват на активите на обособеното в баланса на БНБ управление „Емисионно“ и са описани в чл. 28, ал. 3 на Закона за БНБ.

Международните резерви включват следните показатели:

- ✓ *каса* – притежавани банкноти и монети в свободно конвертируема чуждестранна валута;

- ✓ притежавани специални права на тираж¹³ (СПТ);
- ✓ монетарно злато – състои се от кулчета злато в стандартна форма в трезора и монетарно злато, депозирани при чуждестранни банки. От 01.07.1997 г. до 31.01.2005 г. на основание чл. 28, ал. 3, т. 6 от Закона за БНБ наличността от монетарно злато е оценявана по 500 лева за тройунция или по пазарна стойност, ако е по-ниска. От 01.02.2005 г. монетарното злато се оценява по пазарна стойност;
- ✓ депозити – средства в свободно конвертируема валута, притежавани от БНБ по сметки в чуждестранни банки, развити по степен на ликвидност (овърнайт-депозити, депозити с договорен матуритет, депозити, договорени за ползване след предизвестие);
- ✓ репо-сделки – включват получените в БНБ средства срещу продажбата на ценни книжа с твърд ангажимент за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата;
- ✓ ценни книжа, различни от акции – притежаваните от БНБ дългови инструменти, емитирани от нерезидентни банки, финансови институции и правителства, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг и които са платими в свободно конвертируема валута, с изключение на дълговите инструменти, дадени или получени като обезпечение;
- ✓ резервна позиция в МВФ – представлява безусловното право на страната за ползване на средства от МВФ. Този показател се създава от плащането на валутния компонент от квотата на България и е равен на разликата между квотата и наличностите на МВФ в национална валута¹⁴;
- ✓ вземания по лихви – вземанията по начислени лихви по чуждестранните активи, включени в международните резерви¹⁵.

2. *Други чуждестранни активи* – това са по-слаболиквидни вземания от нерезиденти, които след въвеждането на паричния съвет са част от активите на управление "Банково". Позицията е разделена на три сектора – нерезидентни банки, нерезидентни правителства и други нерезиденти, и включва следните инструменти:

- ✓ депозити – средства в други нерезиденти, невключени в международните резерви;
- ✓ ценни книжа, различни от акции – дългови ценни книжа, невключени в международния резерв;
- ✓ акции и други капиталови инструменти – представляват капиталови инвестиции в международни финансови институции (напр. Банка за международни разплащания, Базел). Тук се включват и акции и дялове на фондове на паричния пазар – притежаваните ценни книжа, осигуряващи дял в капитала на фонд на паричния пазар.

Чуждестранни пасиви на БНБ

Отразяват задълженията на централната банка към външния сектор, разделени на три подсектора – *нерезидентни банки, нерезидентни правителства и други нерезиденти.*

Чуждестранните пасиви включват следните инструменти:

- ✓ депозити - средствата, депозирани в БНБ от нерезиденти, които могат да бъдат платими на виждане, платими без срок на предизвестие, със срок на предизвестие или при други предварително договорени условия на плащане;
- ✓ кредити – получени заеми от общите фондове на МВФ, които са лихвоносни и се отпускат с определен падеж;

¹³ Специалните права на тираж са резервен актив, създаден от МВФ като допълнение към съществуващите резервни активи на държавите-членки на фонда. Стойността им се определя от кошница от основни валути (евро, британска лира, щатски долар и японска йена).

¹⁴ Резервната позиция може да бъде увеличена до размера на средствата в национална валута, използвани от МВФ при трансакции с други държави-членки.

¹⁵ Специфична особеност, произтичаща от паричния съвет, е, че вземанията и задълженията по начислени лихви са част от *Международните резерви*, съответно част от чуждестранните задължения на страната, поради което те не са част от *Други активи и Други пасиви*, както е при другите отчетни единици.

- ✓ разпределени специални права на тираж¹⁶;
- ✓ задължения по лихви¹⁵ – в позицията са включени задълженията по начислени лихви по чуждестранните пасиви.

Таблица: Кредити на нефинансови предприятия, домакинства и НТООД

Таблицата представя информация за кредитите (остатъчната им стойност) по видове, валута и сектори, отпуснати от кредитните институции. В паричния отчет и аналитичните отчетности те са част от *Вземанията от неправителствения сектор*.

Видове кредити

1. Според матуритета

- ✓ Краткосрочни кредити – кредити, чийто първоначален матуритет е 1 година или по-малко, включително овърдрафт.
- ✓ Кредити с матуритет от 1 до 5 години – кредити, чийто първоначален матуритет е повече от 1 година, но по-малко от 5 години.
- ✓ Кредити с матуритет над 5 години – кредити, чийто матуритет е над 5 години.

2. Според качеството

- ✓ Редовни кредити – включват се кредитите, които са класифицирани като *редовни експозиции*, съгласно чл.8 и *експозиции под наблюдение*, съгласно чл.9 (с изключение на реструктурираните експозиции) по смисъла на Наредба № 9 на БНБ¹⁷.
- ✓ Лоши и реструктурирани кредити¹⁸ – в съответствие с изискванията за статистическа отчетност на ЕЦБ¹⁹, БНБ събира агрегирана информация за кредитите, които са реструктурирани или са с влошено качество/просрочие в обслужването. Събират се данни за целия размер на балансово отчитаните кредитни експозиции, които са класифицирани като *необслужвани експозиции (чл.10)*, *загуба (чл.11)* и *реструктурирани експозиции*, съгласно чл. 13 (независимо към коя класификационна група са отнесени) по смисъла на Наредба № 9 на БНБ¹⁷. За целите на паричната и на лихвената статистика не се събират детайлни данни за класифицираните експозиции по срокове на просрочие. В съответствие с международната практика, отчитането за паричната статистика се различава от това за надзорни цели, включително при отчитането на кредитите, които са реструктурирани или са с влошено качество/просрочие в обслужването.

Поради това, агрегираните данни за тези кредити не показват общо класифицираните рискови експозиции, нито конкретно дела на необслужваните експозиции (тези с просрочия над 90 дни). Източник на информация за класифицираните рискови експозиции са надзорните данни на БНБ.

3. Според целта на използване

- ✓ Кредити за потребление – кредити, предоставени за покупка на стоки и услуги, употребявани лично от домакинствата.
- ✓ Жилищни кредити – кредити, предоставени на домакинствата с цел инвестиране в жилища за собствено ползване или наем, включително за строителство и за подобрения на жилища.

¹⁶ Дългосрочен пасив към МВФ, който се явява кореспондираща позиция на притежаваните специални права на тираж.

¹⁷ Наредба № 9 на БНБ от 3 април 2008 г. за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск.

¹⁸ До 30.06.2006 г. в показателя се посочва просрочената част от главницата, която е станала изискуема, но не е платена.

¹⁹ Регламент (ЕО) №2423/2001 на Европейската централна банка от 22 ноември 2001 г. относно консолидирания баланс на сектор "Парично-финансови институции" (ЕЦБ/2001/13) и Регламент (ЕО) №63/2002 на Европейската централна банка от 20 декември 2001 г. относно статистика за лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции по депозити и кредити на домакинства и нефинансови предприятия (ЕЦБ/2001/18).

- ✓ Други кредити – всички останали видове кредити, предоставени на домакинствата, включително кредити за обучение и лечение. В показателя се включват всички кредити с търговска или производствена цел, както и кредитите за НТООД.

4. Според начина на предоставяне

- ✓ Овърдрафт – представлява дебитно салдо по разплащателна сметка. Погасяването на овърдрафта се извършва автоматично при постъпване на суми по разплащателните сметки. Включват се овърдрафт-кредити както с предварително договорени лихвени условия и размер, така и без уговорка.
- ✓ Кредити, различни от овърдрафт.

Таблицы: Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ

Таблиците показват всички начислени и просрочени лихви по вземания и задължения по видове инструменти, дериватите, както и всички коригиращи позиции, използвани в счетоводната практика, а именно амортизациите и провизиите.

Информацията в таблиците е налична от декември 2001 година.

Описание на показателите

Начислени лихви – представляват дължимите вземания/задължения по лихвени вноски, които се записват съгласно принципа за текущо начисляване. В аналитичните отчетности към паричния отчет те се отнасят към позиции *Други активи* и *Други пасиви*, като особеност на аналитичната отчетност на БНБ е, че начислените лихви по международните резерви и по чуждестранните задължения се отчитат към позиция *Чуждестранни активи*, съответно *Чуждестранни пасиви*.

Провизии – тук се отчитат натрупаните начисления във връзка с обезценка (сегашните специфични провизии по активи), както и провизиите, признати за пасиви съгласно МСС и нормативната уредба в страната. Те се отнасят към позиция *Други пасиви*, тъй като за целите на статистиката всички финансови активи и пасиви, които подлежат на провизиране, се отчитат на брутна база (вж. Общи методологически бележки).

Амортизации – вид коректив на амортизируеми дълготрайни материални и нематериални активи. В публикуваната информация дълготрайните активи са включени на брутна база, а начислената амортизация е отнесена в позиция *Други пасиви*.

Деривати – в тази позиция се отчита брутната справедливата стойност на всички балансово отчитани деривати, притежавани от парично-финансовите институции.

Таблицы: Секторна месечна отчетност на БНБ и на другите ПФИ

Секторните месечни отчетности на БНБ и на другите ПФИ представят на брутна база балансовите показатели по начин, позволяващ идентифициране на секторната им принадлежност. Таблиците са статични и съдържат информация по салда към края на всеки календарен месец. Представянето на данните е съобразено с основните принципи за секторна класификация и агрегиране на инструментите в показатели:

1. Секторна класификация – следвани са основните принципи, заложи в ЕСС'95. Всички секторно неклассифицирани позиции, както и собствените вземания и задължения на ПФИ, са обособени в колона *неклассифицирани*.
2. Финансови показатели – обхватът и съдържанието на показателите са описани към съответните таблици. Някои от позициите са по-агрегирани в сравнение с паричния отчет и аналитичната отчетност, където част от инструментите в пасива са представени с допълнителна разбивка според това, дали се включват в паричните агрегати.

Особености на секторната месечна отчетност на БНБ

За целите на таблицата чуждестранните вземания на БНБ са обособени по сектори, като са обединени активите, включени в международния валутен резерв, с другите чуждестранни активи на централната банка. Касата във валута, притежаваните СПТ и монетарното злато са представени в колона *неклассифицирани*. Чуждестранните активи, групирани според ликвидността им в

международен резерв или в други чуждестранни активи, са посочени в таблица: „Чуждестранни активи и пасиви на БНБ“.

Таблицы: Парични агрегати и техните източници – салда и трансакции

Таблиците съдържат данни за салдата към края на съответния период и извършените през него финансови трансакции за паричните агрегати и техните източници.

Финансова трансакция е създаване, покупка, продажба или ликвидация на финансов актив или пасив. Тя се изчислява, като от разликата в салдата спрямо предходния отчетен период се елиминират всички изменения, които не са вследствие на финансова трансакция. Такива са прекласификациите по сектори и инструменти, отстраняване на грешки, корекциите в стойността на ценните книжа, изписванията на вземания и измененията, свързани с движенията на валутните курсове.

Финансова трансакция = Крайно салдо – Начално салдо – Прекласификации и други корекции – Валутни преоценки – Други преоценки (изписвания на кредити, корекции в стойността на ценни книжа)

Абревиатури

БНБ	Българска народна банка
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЕС	Европейски съюз
ДЦК	държавни ценни книжа
ЕСС'95	Европейска система от сметки 1995
ЗД и ПФ	застрахователни дружества и пенсионни фондове
ССРД	Специален стандарт за разпространение на данни (<i>Special Data Dissemination Standard</i>)
СНС'93	Система от национални сметки 1993
НТООД	нетърговски организации, обслужващи домакинствата
М1	тесни пари
М2	М1 и квазипари
М3	широки пари
МВФ	Международен валутен фонд
МДУ	местно държавно управление
МСС	Международни счетоводни стандарти
МСФО	Международни стандарти за финансова отчетност
НСИ	Национален статистически институт
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ПФИ	парично-финансова институция
СОФ	социалноосигурителен фонд
ФПС	финансови посредници, различни от застрахователни дружества и пенсионни фондове и спомагатели
ФПП	фондове на паричния пазар
ЦБ	централна банка
ЦК	ценни книжа
ЦДУ	централно държавно управление

Други означения

0	показателят е по-малък от 0.05, но по-голям от нула
-	показателят е равен на нула
p	ревизирани данни